

Suomen Kriminalistiyhdistys — Kriminalistföreningen i Finland r.y.
c/o Petri Danielsson
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
PL 24 (Unioninkatu 40)
00014 Helsingin yliopisto

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
Sähköpostitse: oikeusministerio@om.fi

Viite: Lausuntopyyntönnä 9.11.2015, luonnoksesta sakkojen korottamista koskevaksi hallituksen esitykseksi, OM 28/41/2015

LAUSUNTO PÄIVÄ-, RIKE- JA YHTEISÖSAKON KOROTTAMISESTA

Suomen Kriminalistiyhdistys — Kriminalistföreningen i Finland r.y. (jatkossa ”Kriminalistiyhdistys”) lausuu otsikkoasiassa kunnioittaen seuraavaa:

Esityksen tavoitteena on muuttaa rikoslakia sakoista valtiolle saatavien tulojen lisäämiseksi korottamalla sakkojen rahamääriä. Päiväsakko korotettaisiin noin kaksinkertaiseksi, rikesakko puolitoistakertaiseksi ja yhteisösakon asteikko kolminkertaiseksi. Näillä toimilla tavoitellaan valtiolle noin 63–68 miljoonan euron vuotuisia lisätuloja.

Esityksen taustalla ovat puhtaasti fiskaaliset tavoitteet. Sakkoja esitetään korotettavaksi huomattavasti enemmän kuin rahan arvon alentuminen tai sakotettujen tulojen kasvaminen edellisistä korotuksista voisi edellyttää. Korotuksille ei esitetä rikollisuuden määrään tai torjuntaan liittyviä kriminaalipoliittisia perusteluja. Esityksessä arvioidaan, että esitetyillä korotuksilla ei ole olennaisia vaikutuksia rikollisuuteen tai liikenneturvallisuuteen. Liikenneturvallisuuden arvioidaan viime vuosina parantuneen, ja suurin osa sakoista määrätään juuri liikenneriikosten perusteella.

Sakkojen korottaminen ja siten rikoslain ja esitykseen liittyvien asetusten muuttaminen fiskaalisten tavoitteiden saavuttamiseksi ei ole yhteensovittavissa rangaistus- ja oikeusjärjestelmämme perusteiden kanssa. Esityksessä tarkoitetut sakot ovat rikosoikeudellisia seuraamuksia. Sakkojen korottaminen huomattavasti yli rahan arvon alentumisen edellyttämän tason, ja olennaisesti enemmän kuin sakotettavien tulotaso on edellisten korotusten jälkeen kasvanut, merkitsee

tosiasiassa rangaistusten ankaroitumista. Ottaen huomioon, että sakko on yleisin rangaistuslajimme, on kysymys laajasta rangaistusjärjestelmän uudistuksesta, jonka oikeutusta tai vaikutuksia ei ole harkittu riittävästi.

Esityksessä päivä- ja rikesakkojen korotusten arvioidaan kohdistuvan suurelta osin vähäosaisiin tai syrjäytyneisiin henkilöihin, sillä huomattava osa sakotettavista on pienituloisia. Nykyään noin puolet päiväsaakoista on minimipäiväsakkoja. Eräissä rikoksissa osuus voi kuitenkin nousta selkeästi tätä korkeammaksi, jopa 80 prosenttiin. Tämä merkitsee, että päiväsakkojärjestelmän perusajatus toteutuu tavanomaisten rikosten kohdalla varsin huonosti. Tämä on päiväsakkojärjestelmämme vinoutuma, johon uudistuksissa olisi kiinnitettävä huomiota. Esitetyt korotukset, yhdessä nyt voimaan tulevan rikosuhrimaksun kanssa, tulisivat todennäköisesti lisäämään pieni- ja keskituloisten sakotettavien velkaantumista ja siten velkaantumiseen liittyviä sosiaalisia ongelmia. Myös sakon muuntorangaistukset liittyvät usein juuri minimipäiväsakkojen maksamatta jättämiseen. Esityksen myötä yhä suurempi osa sakoista suoritettaisiin vankeutena, mikä lisäisi sakon muuntorangaistuksen käyttöä. Tämä lisäisi vähäosaisille henkilöille ja heidän läheisilleen aiheutuvia taloudellisia ja sosiaalisia haittoja.

Esityksen toteutuminen olisi omiaan horjuttamaan seuraamusjärjestelmän tasapainoa, johon liittyy myös vaatimus ihmisten yhdenvertaisesta kohtelusta. Sakko varallisuuteen kohdistuvana rangaistuksena on kärsimysarvoltaan suurin niille, jotka ovat taloudellisesti heikoimmassa asemassa, osin juuri minimipäiväsakkosäännöksen vuoksi. Esityksen mukaisten korotusten toteutuminen merkitsisi käytännössä helposti sitä, että erityisesti pienituloisempien rangaistukset ankaroituisivat suhteessa muihin ihmisiin, mikä olisi ristiriidassa yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa.

Esityksen suuri ja perustavanlaatuinen ongelma liittyy sen puhtaasti fiskaalisiin tavoitteisiin sekä tämän tavoitteen suhteeseen rikosoikeudelliseen rangaistusjärjestelmään. On selvää, että kriminaalipolitiikassa on syytä kiinnittää huomio myös kustannustekijöihin. Tämä seuraa suoraan jo kriminaalipolitiikan tavoitteenasetteluista. Nyt esitettyjen korotusten tavoitteeksi ei kuitenkaan nimetä rikosten torjuntaa, vaan esityksen perustelut lähtevät valtion budjetin tasapainottamisesta. On huomattava, että rangaistusjärjestelmämme rakentuu niin tarkoituksensa kuin oikeutuksensa puolesta aivan muille kuin fiskaalisille periaatteille. Rangaistusjärjestelmään puuttuminen tavoittein kerätä valtiolle tuloja rikoksista seuraavista rangaistuksista on sovittamattomassa ristiriidassa rangaistus- ja rikosoikeusjärjestelmämme oikeutuksen kanssa.

Kriminaalipolitiikan tavoitteisiin kuuluu myös, että haitat ja kustannukset jakautuvat oikeudenmukaisesti eri osapuolten kesken. Esityksessä on mainittu eduskunnan perustuslakivaliokunnan kanta, jonka mukaan fiskaaliset tavoitteet eivät ole hyväksyttäviä perusteita seuraamussääntelylle (PeVL 6/2014), mutta katsottu, että

valtion taloudellinen tilanne huomioon ottaen voidaan arvioida perusoikeuksien rajoitusedellytysten tarkoittamassa mielessä välttämättömäksi, että aikaisempaa suurempi osa rikollisuuden kustannuksista siirtyy rikoksista tuomittujen maksettavaksi. Nyt tällä perustellaan yhden rangaistuslajin suhteetonta kovennusta maksattamalla kustannukset kokonaisuudessaan yhdellä, valtaosin erittäin pienituloisella osapuolella. Edelleen on huomattava, että jo aikaisemmin hyväksytty esitys rikosuhrimaksusta siirtää rikollisuuden kustannuksista aiheutuvaa taakkaa rikoksiin syylistyneiden maksettavaksi.

Perusoikeusrajoituksiin eivät kuulu ainoastaan välttämättömyyden vaatimus ja suhteellisuusperiaate, sillä ennen kaikkea rajoituksella aiotun tavoitteen on oltava oikeutettu. On siis pohdittava ensin, onko sakkojen tason olennainen korottaminen ylipäänsä oikeutettua fiskaalisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tätä on arvioitava koko sakkojärjestelmän ration ja oikeutuksen valossa. Sillä ei tunnetusti ole mitään tekemistä fiskaalisten tavoitteiden kanssa, eikä oikeusvaltiossa voisi niin myöskään olla.

Sinänsä päiväsakkojen tason tarkistaminen on täysin perusteltua, ja tähän liittyvät näkökohdat on esityksessä huomioitu. Nyt esitetyt korotukset ovat kuitenkin suuruusluokaltaan kohtuuttomia, eikä esitetyille korotuksille voida esittää uskottavia kriminaalipoliittisia perusteita. Sikäli kun päiväsakkojen rahamääriin suunnitellaan korotuksia, tulisi korotusten suuruusluokkaa ja perusteita harkita uudelleen.

Vaikka sakoista kertyy valtiolle rahaa, ei se tarkoita, että sakkoja voidaan korottaa valtion tulojen lisäämiseksi. Rikosoikeus- ja rangaistusjärjestelmän luonne itsessään estää käyttämästä sitä fiskaalisten tarpeiden täyttämiseen. Se olisi oikeusvaltioperiaatteen vastaista, eikä sopisi lainkaan yhteen myöskään rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kanssa, jotka kumpikin on turvattu perustuslaissa (PL 2 ja 8 §).

Helsingissä 7. päivänä joulukuuta 2015

SUOMEN KRIMINALISTIIYHDISTYS — KRIMINALISTFÖRENINGEN I
FINLAND R.Y.

Petri Danielsson

Puheenjohtaja

Suomen Kriminalistiyhdistys — Kriminalistföreningen i Finland r.y.